

Wpł. dn. 05.07.2022

Zoskupa

Kraków, 29 czerwca 2022 roku

dr hab. Paweł Cabała, prof. UEK
Katedra Procesu Zarządzania
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Recenzja

dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego

dr Pauli Bajdor

w związku z postępowaniem habilitacyjnym prowadzonym
przez Wydział Zarządzania Politechniki Częstochowskiej

1. Podstawa i przedmiot recenzji

Podstawą sporządzenia niniejszej recenzji jest pismo prof. PCz dr hab. Agaty Mesjasz-Lech, Przewodniczącej Rady Dyscypliny Naukowej Nauki o Zarządzaniu i Jakości na Wydziale Zarządzania Politechniki Częstochowskiej z dnia 1 czerwca 2022 r., informujące o powołaniu przez Radę Doskonałości Naukowej składu komisji w celu przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego dr Pauli Bajdor w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

Przedmiotem recenzji jest dokumentacja dołączona do wniosku dr Pauli Bajdor z dnia 20 stycznia 2022 r. o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości, zawierająca:

- autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych Kandydatki,
 - wykaz osiągnięć naukowych stanowiących znaczny wkład w rozwój dyscypliny,
 - dwie monografie autorstwa Kandydatki: „Zrównoważona przedsiębiorczość. Analiza i model” wydana w 2021 r. przez Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej oraz „Sustainable development: historical background, strategies, dimensions and future challenges” wydana w 2017 r. przez Valahia University Press, a także praca zbiorowa, której Kandydatka jest współredaktorem („The general insights on management”, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, 2017),
 - kserokopie opublikowanych rozdziałów w monografiach naukowych, artykułów naukowych oraz innych prac Kandydatki,
 - nośnik zawierający elektroniczną wersję dokumentów.
- Dostarczona dokumentacja została przygotowana starannie.

2. Wykształcenie i przebieg pracy zawodowej Habilitantki

Kandydatka uzyskała tytuł zawodowy magistra na kierunku zarządzanie i marketing Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej w 2004 r. Stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauk o zarządzaniu Paula Bajdor uzyskała w 2012 r. (praca doktorska pt. „Strategia zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw energetycznych w zarządzaniu łańcuchem dostaw”, promotorzy: prof. PCz dr hab. inż. Janusz Grabara oraz prof. dr hab. Stanisław Brzeziński). Z przedłożonej dokumentacji wynika, że Kandydatka jako pracownik naukowo-dydaktyczny Politechniki Częstochowskiej intensywnie uzupełniała swoje wykształcenie uczestnicząc w 4 seminariach, 5 warsztatach oraz 20 szkoleniach.

Od 2011 r. Habilitantka jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym Katedry Informacyjnych Systemów Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, do 2015 r. pracowała na stanowisku asystenta, potem na stanowisku adiunkta.

3. Ocena wskazanego osiągnięcia naukowego

3.1. Ocena tematu i założeń badawczych

Poszukiwanie związków i właściwych proporcji pomiędzy sferą gospodarczą, społeczną oraz zagadnieniami ochrony środowiska naturalnego jest obecnie problemem globalnym. Jego rozwiązanie, a raczej rozwiązywanie, gdyż mamy tu do czynienia z procesem – wymaga uzgodnień i koordynacji działań na poziomie międzynarodowym. Powszechne zrozumienie wagi tego problemu nie zawsze przekłada się na wolę polityczną jego rzeczywistego rozwiązania z uwagi na konflikty interesów poszczególnych krajów i rejonów świata. Jednak zgłaszane deklaracje coraz częściej inicjują konkretne działania legislacyjne. Liderem w tym zakresie jest Unia Europejska, która poprzez regulacje i zachęty wydaje się dążyć do całkowitego wypełnienia idei zrównoważonego rozwoju. Rozwiązania legislacyjne mają na celu wywołanie pożądaných reakcji przedsiębiorstw, które będą musiały się dostosować do nowych reguł gry. Z drugiej strony jesteśmy świadkami oddolnych inicjatyw społecznych i ekologicznych. Uważam, że badanie zjawiska przedsiębiorczości z perspektywy zrównoważonego rozwoju jest zasadne, pozwala bowiem głębiej zrozumieć mechanizmy stymulujące i ograniczające aktywność przedsiębiorstw dążących do osiągnięcia zysków, lecz spełniających przy tym misję społeczną z równoczesną dbałością o środowisko naturalne.

Jako osiągnięcie naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości, Kandydatka wskazała monografię pt. „Zrównoważona przedsiębiorczość. Analiza i model”. Autorka w swej monografii podejmuje próbę analizy pojęcia „zrównoważona przedsiębiorczość” oraz, na tej podstawie, stara się zidentyfikować te działania i cele realizowane przez przedsiębiorstwa w Polsce (mikro, małe i średnie), które

podpadają pod kategorię zrównoważonej przedsiębiorczości. Przedmiotem rozważań monografii jest ponadto sprawdzenie czy istota zrównoważonej przedsiębiorczości jest dobrze rozumiana, czy raportowane są działania w zakresie zrównoważonej przedsiębiorczości, czy stosowane są dobre praktyki oraz czy występują zależności pomiędzy okresem funkcjonowania przedsiębiorstwa a realizacją działań w tym zakresie (Autoreferat, s. 10; monografia, s. 116). Tak określony przedmiot rozważań należałoby sformułować raczej jako problem badawczy. Sam zaś przedmiot badań jest ściśle związany z konkretną sferą aktywności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Ukierunkowanie badań na tego typu przedsiębiorstwa uważam za trafne, gdyż idea zrównoważonego rozwoju w praktyce może i powinna być realizowana przez podmioty małe, których powstanie i bieżące funkcjonowanie jest wyrazem przedsiębiorczości.

Habilitantka formułuje problem badawczy w postaci pytania „Czy polskie przedsiębiorstwa realizują cele w zakresie zrównoważonej przedsiębiorczości?” oraz pytań szczegółowych (monografia, s. 118), które bezpośrednio odwzorowują przedstawiony wcześniej przedmiot badań (s. 116). Chciałbym zwrócić uwagę, że różnica między przedmiotem badań a sformułowaniem problemu badawczego nie polega na zamianie stwierdzeń na pytania (identyfikacja działań/celów vs. jakie działania/cele, itd.). Relacje między przedmiotem badań a problemem badawczym są bardziej złożone. Naturalnym jest, że każdy problem badawczy jest osadzony w określonym kontekście, ale to dopiero sformułowanie problemu badawczego daje podstawę do precyzyjnego opisu przedmiotu badań. Jest to ważne w przypadku zastosowania danego konstrukt teoretycznego do sfery praktycznej. Przyjęcie konstrukt narzuca bowiem określone rygory dotyczące przedmiotu badań. Gdyby tak nie było, to w zasadzie każde badania można byłoby uzasadnić występowaniem luki badawczej. Tymczasem sama luka badawcza nie uzasadnia jeszcze sensowności podejmowania badań. To, że czegoś nie zbadano, nie oznacza automatycznie, że warto to badać! Uwaga ta ma charakter porządkujący, ponieważ, jak już wspomniałem wyżej, konstrukt teoretyczny został w pracy trafnie powiązany z przedmiotem badań.

Habilitantka formułuje główny cel badań jako „uzyskanie wiedzy dotyczącej praktycznego wymiaru zrównoważonej przedsiębiorczości w działalności polskich przedsiębiorstw” (autoreferat, s. 11-12, monografia 7-8 oraz s. 117). Cel główny został następnie rozbity na cele poznawcze, metodyczne oraz implikacyjne. Sformułowano siedem celów poznawczych. Trzy pierwsze w zasadzie dotyczą tego samego (ustalenie statusu, przedstawienie koncepcji oraz wyjaśnienie znaczenia zrównoważonej przedsiębiorczości). Czwarty cel poznawczy koresponduje z badaniami empirycznymi („analiza rozwoju funkcjonowania zrównoważonej przedsiębiorczości w przedsiębiorstwach”). Dwa kolejne

dotyczą określenia związków pomiędzy wymiarami zrównoważonej przedsiębiorczości oraz działalnością przedsiębiorstw. Ostatnim celem poznawczym jest opracowanie autorskich definicji zrównoważonej przedsiębiorczości i zrównoważonego rozwoju. Ten ostatni cel jest zaskakujący, zwłaszcza w odniesieniu do pojęcia zrównoważonego rozwoju, które ma bardzo bogatą literaturę przedmiotu oraz jest stosunkowo jasne. Zapowiedź tworzenia kolejnych, własnych definicji jest w tym przypadku niepokojąca.

Cele o charakterze metodycznym obejmują opracowanie autorskiej metody pomiaru funkcjonowania zrównoważonej przedsiębiorczości, określenie modelu badawczego służącego do zbadania problematyki zrównoważonej przedsiębiorczości, stworzenie zestawu narzędzi badawczych w celu określenia znaczenia zrównoważonej przedsiębiorczości oraz opracowanie autorskiego modelu zrównoważonej przedsiębiorczości. Powstaje pytanie czym różni się „metoda pomiaru funkcjonowania zrównoważonej przedsiębiorczości” od „modelu badawczego do zbadania problematyki zrównoważonej przedsiębiorczości”, a jeśli już się różni, to czy określenie modelu badania tej problematyki i rezultaty zastosowania tego modelu nie powinny być podstawą opracowania autorskiej metody pomiaru. Trzecia grupa celów monografii została określona jako cele implikacyjne. Zdziwienie budzi tu z kolei użycie określenia cele implikacyjne. Chodzi tu chyba o cele aplikacyjne, w ramach których Autorka zapowiada opracowanie narzędzia oceny funkcjonowania przedsiębiorstwa w zakresie zrównoważonej przedsiębiorczości oraz opracowanie rekomendacji dla przedsiębiorców. Warto zwrócić uwagę, że cel dotyczący opracowania narzędzia pomiaru (cel z drugiej grupy) oraz narzędzia oceny (cel trzeciej grupy) mogą się różnić, ale są ze sobą ściśle powiązane. Cele te stanowią deklarację stworzenia dwóch odrębnych narzędzi.

W efekcie Habilitantka sformułowała sześć hipotez badawczych, które zostały podane we wstępie i szczegółowo wyjaśnione w rozdziale trzecim monografii (s. 8 i 124-127). Hipoteza pierwsza głosi, że „przedsiębiorstwa działające zgodnie ze zrównoważoną przedsiębiorczością w takim samym stopniu realizują cele ekonomiczne, ekologiczne oraz społeczne”. Autorka wyjaśnia określenie „taki sam stopień” odwołując się do zmiennych opisujących cele w trzech badanych kategoriach (ekonomiczne, ekologiczne i społeczne), które zostały użyte w kwestionariuszu. Nie mam uwag do operacjonalizacji tych celów (załącznik, s. 273-274). Zastrzeżenie budzi jednak treść samej hipotezy. Hipoteza ta wyraża definicję zrównoważonej przedsiębiorczości, w tym sensie stanowi sformułowanie z założenia prawdziwe. Należało ją sformułować w odniesieniu do badanych przedsiębiorstw, a nie do przedsiębiorstw działających zgodnie ze zrównoważoną przedsiębiorczością, gdyż te z definicji w ten sposób podchodzą do realizacji celów. Hipoteza druga „występują istotne różnice w ocenie celów

ekonomicznych, ekologicznych i społecznych przez przedsiębiorstwa w zależności od wprowadzenia określonej praktyki” (s. 125) jest dla mnie enigmatyczna, mimo, że Autorka wyjaśnia, że chodzi tu o dobre praktyki w zakresie zrównoważonej przedsiębiorczości. Hipoteza trzecia „występują istotne zależności pomiędzy działaniami przedsiębiorstwa w ramach zrównoważonej przedsiębiorczości a oceną jego sytuacji ekonomicznej na rynku w odniesieniu do zysków, produktywności, zatrudnienia i liczby klientów” jest jasna; podobnie hipoteza czwarta „występuje istotna zależność pomiędzy realizacją celów w zakresie zrównoważonej przedsiębiorczości a poziomem innowacyjności przedsiębiorstwa” oraz piąta „występują istotne różnice w częstotliwości realizacji celów zrównoważonej przedsiębiorczości a czasem funkcjonowania przedsiębiorstwa”. W ramach tej ostatniej hipotezy powstaje jednak wątpliwość czy miarą częstotliwości realizacji celów jest liczba wskazań celów wymienionych w kwestionariuszu. Wydaje się, że można było tu użyć lepszego określenia (np. zakres). Hipoteza szósta „występują istotne zależności pomiędzy realizacją celów w zakresie zrównoważonej przedsiębiorczości a podejmowanymi działaniami”, jest równie niejasna jak hipoteza druga.

Podsumowując, uważam że temat rozprawy habilitacyjnej dr Pauli Bajdor został sformułowany prawidłowo i stanowi ważny problem badawczy w naukach o zarządzaniu i jakości. Mimo pewnych uwag i wskazanych niejasności opracowana koncepcja badań jest spójna. Pozytywnie oceniam również przyjętą procedurę badawczą (rys. 3.4, s. 134), której realizacja daje podstawy do uzyskania wartościowych wyników.

3.2. Ocena struktury i treści monografii

Monografia dr Pauli Bajdor „Zrównoważona przedsiębiorczość. Analiza i model” została podzielona na pięć rozdziałów. Kolejność rozdziałów jest logiczna i stanowi dobre rozwinięcie tematu wyrażonego w tytule. W strukturze pracy da się wyraźnie wyodrębnić część teoretyczną (rozdział pierwszy i drugi), metodyczną (rozdział 3), empiryczną (rozdział czwarty i poniekąd rozdział piąty, stosunkowo krótki, o charakterze koncepcyjno-aplikacyjnym).

W rozdziale pierwszym „U podstaw zrównoważonego przedsiębiorstwa” Autorka na początku omawia paradygmaty zarządzania przedsiębiorstwem, zwracając przy tym uwagę na zagadnienie klasyfikacji i ewolucji koncepcji zarządzania. Identyfikacja punktów zwrotnych w rozwoju zarządzania oraz zestawienie tradycyjnych ujęć z nowymi podejściami wskazują wyraźnie na wyzwania, z jakimi muszą się mierzyć współczesne przedsiębiorstwa. Ta część rozdziału jest dobrym wprowadzeniem do kolejnego punktu, który został poświęcony ewolucji koncepcji zrównoważonego rozwoju. Autorka wykazuje się tu dużą znajomością tematu, podobnie oceniam treść punktu poświęconego modelom zrównoważonego przedsiębiorstwa.

Rozdział zamykają rozważania na temat roli przedsiębiorczości i innowacji w zarządzaniu, co stanowi rodzaj wprowadzenia do następnego rozdziału monografii.

Rozdział drugi „Teoretyczne podstawy zrównoważonej przedsiębiorczości” rozpoczyna się od analizy ilościowej publikacji poświęconych zrównoważonej przedsiębiorczości. Celem analizy była identyfikacja liczących się autorów oraz publikacji w tym obszarze indeksowanych w bazach Scopus i Web of Science. Następnie Habilitantka przechodzi do omówienia istoty zrównoważonej przedsiębiorczości, genezy, definicji oraz modeli zrównoważonej przedsiębiorczości. Na końcu rozdziału znajduje się autorskie ujęcie zagadnienia.

Podsumowując, pozytywnie oceniam część teoretyczną monografii dr Pauli Bajdor. Autorka w pierwszych dwóch rozdziałach wykazuje się dogłębną znajomością problematyki, sprawnie porusza się po zagadnieniach szczegółowych, potrafi syntetycznie ujmować złożone problemy zarządzania oraz wyciągać interesujące wnioski.

Rozdział trzeci „Podstawy metodyczne przeprowadzonych badań” zawiera informacje dotyczące celów badawczych, przedmiotu badań oraz założeń i ograniczeń badawczych. Ponadto Autorka przedstawia tu model badawczy, formułuje i wyjaśnia hipotezy badawcze, omawia zastosowane narzędzia badawcze oraz przyjętą procedurę badawczą. Jest to rozdział niewielki objętościowo, w którym Autorka zdołała jednak wyjaśnić najważniejsze kwestie metodyczne związane z prowadzonymi badaniami empirycznymi. Mam jednak wątpliwości, co do wyrażonego przez Habilitantkę stwierdzenia, że „najczęściej stosowanym narzędziem badawczym, znajdującym zastosowanie w prawie każdej pracy naukowej, jest kwestionariusz ankietowy” (s.128). Pragnę zaznaczyć, iż wartościowe prace naukowe mogą także powstawać bez odwoływania się do opinii badanych (obserwacje, eksperymenty, dedukcja).

Rozdział czwarty „Zrównoważona przedsiębiorczość przedsiębiorstw MŚP w Polsce – badania empiryczne” poświęcony został omówieniu wyników badań ankietowych. Badania przeprowadzono na reprezentatywnej próbie przedsiębiorstw MŚP w Polsce (wytypowano liczbę 400 przedsiębiorstw, która to liczba spełnia założenia minimalnej wielkości próby badawczej dla błędu założonego na poziomie 5%). Większość badanych podmiotów to przedsiębiorstwa średniej wielkości zatrudniające od 49 do 250 osób (przemysł, handel i budownictwo). W rozdziale Autorka szczegółowo charakteryzuje motywy prowadzenia działalności gospodarczej przez badane jednostki oraz przedstawia wyniki analiz statystycznych w odniesieniu do postawionych hipotez. Pozytywnie oceniam treść opracowanego kwestionariusza ankietowego (załącznik) oraz sposób analizy i prezentacji wyników badań. Habilitantka wnikliwie analizuje dane, odwołując się także do wyników badań innych autorów. W mojej opinii przeprowadzone badania empiryczne są cenne poznawczo oraz

wskazują na ważne prawidłowości w postawach przedsiębiorców wobec zrównoważonego rozwoju.

Ostatni rozdział „Model zrównoważonej przedsiębiorczości” stanowi próbę syntezy badań literaturowych i empirycznych. Na początku Autorka przedstawia założenia modelu stwierdzając, że zrównoważona przedsiębiorczość: a) stanowi rozszerzenie tradycyjnej przedsiębiorczości, ekoprzedsiębiorczości oraz przedsiębiorczości społecznej, b) charakteryzuje się wzajemnymi relacjami pomiędzy współczesnymi paradygmatami zarządzania, zrównoważonym przedsiębiorstwem, zjawiskami zewnętrznymi i innymi koncepcjami oraz c) przyczynia się do rozwoju przedsiębiorstwa w wymiarze społecznym, ekonomicznym i ekologicznym. Zaproponowany w kolejnym punkcie rozdziału model jest równie ogólny jak przedstawione założenia. Autorka omawia także ograniczenia oraz warunki wdrożenia zaproponowanego modelu. W ostatnim punkcie rozdziału nawiązano do postawionych hipotez (poza pierwszą wszystkie zweryfikowane pozytywnie).

3.3. Ocena rozwiązania tematu badawczego

Monografia dr Pauli Bajdor podejmuje zagadnienia ważne dla funkcjonowania współczesnych przedsiębiorstw, społeczeństwa i gospodarki. Dogłębna analiza literatury oraz zgromadzone dane empiryczne są cenne i mogą stanowić punkt odniesienia w podejmowaniu dalszych badań dotyczących przedsiębiorczości ukierunkowanej na zrównoważony rozwój. W tym miejscu chciałbym jednak wskazać na pewne mankamenty monografii oraz kwestie dyskusyjne.

Autorka definiuje zrównoważoną przedsiębiorczość jako „nieustające zobowiązanie przedsiębiorców i podmiotów gospodarczych w dążeniu do rozwoju gospodarczego z jednoczesnym uwzględnieniem działań poprawiających jakość życia pracowników, społeczeństwa oraz stan środowiska naturalnego” (s. 133). Podana została także autorska definicja zrównoważonego rozwoju – „ciągły rozwój społeczeństw w wymiarze globalnym, dążący do zaspokojenia ich podstawowych potrzeb, realizowanych, m.in. przez odpowiedzialne traktowanie środowiska naturalnego, dążenie do poprawy efektywności procesów ekonomicznych, a także działań o charakterze zabezpieczającym dziedzictwo kulturowe z myślą o przyszłych pokoleniach, a które to procesy pozostają w ciągłych relacjach” (s. 133).

Jednym z celów monografii było opracowanie autorskiej definicji tych dwóch terminów. Można zatem powiedzieć, że cel ten został zrealizowany. Definicje zrównoważonej przedsiębiorczości (podane np. w tab. 2.4, s. 91) wskazują rzeczywiście na dużą rozpiętość rozumienia tego pojęcia przez poszczególnych autorów. Podobnie definicje zrównoważonego

rozwoju. Oba te pojęcia były wnikliwie analizowane przez Autorkę w rozdziale pierwszym i drugim monografii. W związku z tymi definicjami pojawiają się jednak dwie uwagi.

Po pierwsze, środowisko akademickie powinno przywiązywać szczególną wagę do kwestii terminologicznych i tutaj należy się uznanie dla Habilitantki za wnikliwy przegląd literatury oraz syntezę dorobku w zakresie zrównoważonego rozwoju i zrównoważonej przedsiębiorczości. Powstaje jednak pytanie, czy operując daną kategorią teoretyczną w naukach społecznych powinniśmy dążyć do jej ciągłej reinterpretacji, czy też raczej starać się utrwaląc ogólnie przyjęte znaczenie terminu. Wydaje się, że kategoria zrównoważonego rozwoju jest powszechnie rozumiana jako poszukiwanie formuły wzajemnego uzgadniania kwestii ekonomicznych, środowiskowych i społecznych (por. np. rys. 1.3, s. 32). Kwestie te zostały także uwzględnione w kwestionariuszu ankietowym, co jest zrozumiałe. Cała monografia wpisuje się w ten niejako powszechny nurt myślenia o zrównoważonym rozwoju. Nie rozumiem więc dążenia Habilitantki do zaproponowania własnej, autorskiej definicji.

Po drugie sformułowana przez Autorkę definicja zrównoważonej przedsiębiorczości jako „nieustającego zobowiązania” ogranicza zjawisko do sfery deklaracji, które w praktyce niekoniecznie pokrywają się z faktami. Jest to na przykład widoczne w sferze ekologii, która staje się często narzędziem marketingu, a nie rzeczywistej troski o środowisko naturalne (*greewashing*). Będąc pod presją legislacyjną i społeczną trudno sobie wyobrazić przedsiębiorcę, który będzie zaprzeczał potrzebie realizacji idei zrównoważonego rozwoju. Decydując się na takie zdefiniowanie tego terminu, należałoby podjąć poważną dyskusję, w jaki sposób mierzyć autentyczność zgłaszanych zobowiązań.

Kolejna kwestia, to odniesienie tematu rozprawy do problematyki związanej z zarządzaniem przedsiębiorstwem. Mam tu na myśli proces podejmowania decyzji oraz koordynacji działań w przedsiębiorstwie w warunkach konfliktu interesów, gdy cele ekonomiczne biorą górę nad celami środowiskowymi lub społecznymi. Wchodzimy tu w sferę etyki biznesu, ale też w kwestie natury prawnej. Chodzi o udzielenie głębszej odpowiedzi na pytanie, na ile tego typu działania przedsiębiorstw są wymuszone przepisami prawnymi i presją rynkową? Jaki jest przebieg sprzężeń zwrotnych między presją zewnętrzną a świadomością myślenia długofalowego? Czy zrównoważony rozwój jest konsekwencją zrównoważonego zarządzania, a jeśli tak, to czym takie zarządzanie odróżnia się od klasycznych modeli zarządzania? Na te pytania tylko częściowo pada odpowiedź; generalnie praca jest pisana z ogólniejszej perspektywy, bez głębszego osadzenia w procesach informacyjno-decyzyjnych realizowanych w przedsiębiorstwie.

Opracowany w ostatnim rozdziale model zrównoważonej przedsiębiorczości (rys. 5.1, s. 214) stanowi zestawienie powiązanych ze sobą czynników, które wprost wynikają z pojęcia zrównoważonego rozwoju (wymiar ekonomiczny, społeczny i ekologiczny), zrównoważonego przedsiębiorstwa oraz pojęć przedsiębiorczości, przedsiębiorczości społecznej oraz ekopresiębiorczości, a także paradygmatów zarządzania. Jak pisze Autorka „niezaprzeczalną cechą zaprezentowanego modelu jest możliwość jego rozbudowy oraz adaptacji do zmieniających się warunków funkcjonowania przedsiębiorstwa” (s. 218). W mojej opinii, model jest bardzo ogólny, więc należałoby raczej mówić o potrzebie jego doprecyzowania, a nie rozbudowy. Pragnę również przypomnieć, że model odwzorowuje bądź postuluje określoną rzeczywistość. Stwierdzenie Habilitantki o adaptacji modelu do zmieniających się warunków jest niefortunne. To nie model, lecz system opisywany przez ten model może dostosowywać się do otoczenia.

Krytycznie oceniam ponadto niektóre stwierdzenia Habilitantki, jak na przykład to, że opracowany model „jest nie tylko kolejną propozycją rozwiązań w odniesieniu do zrównoważonej przedsiębiorczości, ale stanowi również nowatorskie ujęcie problematyki zrównoważonej przedsiębiorczości” (s. 212). Uważam, że w pracach naukowych powinniśmy dążyć do jak najpełniejszego wyjaśnienia badanych zjawisk, pozostawiając ocenę swoich rozwiązań czytelnikom.

4. Ocena pozostałego dorobku naukowo-badawczego

Na pozostały dorobek Habilitantki składają się monografia pt. „Sustainable development: historical background, strategies, dimensions and future challenges” wydana w 2017 r. oraz 22 rozdziały w monografiach, 44 artykuły w czasopismach (w tym 6 indeksowanych w bazach Web of Science i Scopus) oraz 30 referatów (w tym 21 indeksowane); wszystkie wydane po uzyskaniu stopnia doktora. W sensie ilościowym dorobek ten jest pokaźny.

Monografia „Sustainable development: historical background, strategies, dimensions and future challenges” liczy 144 strony i składa się z czterech rozdziałów. Dr Paula Bajdor omawia w niej zagadnienie historii kształtowania się koncepcji zrównoważonego rozwoju oraz dokonuje przeglądu definicji związanych z tą koncepcją. Ciekawym fragmentem opracowania jest rozdział trzeci, poświęcony zrównoważonemu podejściu w transporcie, sektorze energetycznym, turystyce oraz koncepcji zielonego biura. Pozytywnie oceniam tę pozycję i uważam, że stanowi ona ważny element dorobku naukowego Kandydatki.

Tematyka pozostałych prac naukowych dr Pauli Bajdor jest zróżnicowana, ale oscyluje wokół zagadnienia zrównoważonego rozwoju. Warto zwrócić uwagę, że praca doktorska

Kandydatki też była poświęcona tej problematyce. Biorąc to wszystko pod uwagę, można stwierdzić, że Habilitantka jest specjalistką w tej dziedzinie, co potwierdza też duża liczba cytowań Jej prac.

Bardzo wysoko oceniam aktywność międzynarodową dr Pauli Bajdor. Habilitantka uczestniczyła w wielu konferencjach zagranicznych, jako prelegentka i prowadząca sesje. Była też zaangażowana w międzynarodowe programy badawcze, w tym pełnienie funkcji kierownika projektu.

5. Ocena dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego

Kandydatka jest zatrudniona na Wydziale Zarządzania Politechniki Częstochowskiej i jej aktywność dydaktyczna związana jest z prowadzeniem ćwiczeń, laboratoriów i wykładów z takich przedmiotów jak: informatyka w zarządzaniu, informatyka w logistyce, zintegrowane systemy zarządzania, matematyka, teoria i inżynieria systemów, systemy wspomaganie decyzji i zarządzania wiedzą oraz wiele innych, związanych z profilem Katedry Informacyjnych Systemów Zarządzania, w której pracuje. Kandydatka prowadzi również zajęcia w języku angielskim, w tym na zagranicznych uczelniach.

Habilitantka pełni funkcje promotora prac magisterskich oraz promotora pomocniczego w trzech przewodach doktorskich. Ponadto jest opiekunem praktyk dydaktycznych studentów. Kandydatka wymienia w Autoreferacie również aktywności w zakresie działalności organizacyjnej, które sprowadzają się do udziału w komisjach i zespołach uczelnianych. Godne odnotowania jest zaangażowanie Kandydatki we współpracę międzynarodową. Podsumowując, pozytywnie oceniam dorobek dydaktyczny i organizacyjny Kandydatki.

6. Konkluzja

Analiza dorobku naukowo-badawczego, dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego dr Pauli Bajdor upoważnia mnie do sformułowania jednoznacznie pozytywnej opinii. Uważam, że dorobek Kandydatki spełnia formalne i merytoryczne kryteria wymagane do uzyskania stopnia doktora habilitowanego. W związku z powyższym wnioskuję o nadanie Pauli Bajdor stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

